

คนขอทานไทยในชีวิตที่เปลี่ยนผ่านไปสู่คนทำงาน

Transformative Life of Thai beggars to be a worker

วัฒนา ธรรมลังกา (Wattana Thammalangka)^{1*}

ศยามล เจริญรัตน์ (Sayamol Charoenratana)²

บทคัดย่อ

ปัญหาคนขอทานเป็นปัญหาที่สะท้อนภาพของปัญหาสังคมอย่างเด่นชัด และแม้ว่าปัญหาเรื่องคนขอทานจะมีขนาดของปัญหาที่ไม่ใหญ่เมื่อเทียบกับปัญหาสังคมแบบอื่น แต่ก็มีความสำคัญในการสร้างมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในสังคมเพราะการกลายเป็นคนขอทานเป็นสภาวะเปราะบางในชีวิต งานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่การเป็นคนขอทานไทย และศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนชีวิตกลับมาเป็นคนทำงานของคนขอทานไทย อีกทั้งเพื่อศึกษาสภาพปัญหาของอดีตคนขอทานในการทำงานในช่วงวิกฤตการณ์โควิด 19 ผ่านวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ แบบประวัติศาสตร์ชีวิต (Life History) จากคนขอทานที่เป็นคนไทยจำนวน 6 ราย โดยเลือกกรณีศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สาธารณะ และอยู่ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ผลการศึกษาพบว่า สภาพร่างกายเป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ส่งผลแก่คนขอทานไทยในการเข้าสู่การทำงาน และมีปัจจัยรองที่เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออกประกอบด้วย 1) ปัจจัยภายนอก คือโอกาสการเข้าสู่การทำงานที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของคนทำงาน เช่น ความพิการ 2) ปัจจัยภายใน คือแรงจูงใจต่อวิถีคิดในการหาเลี้ยงชีพของแต่ละบุคคล

¹ นิสิตหลักสูตรสหสาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Master student, Human and Social Development Program, Graduate School, Chulalongkorn University

² อาจารย์ ดร. หน่วยปฏิบัติการวิจัยความมั่นคงของมนุษย์และความยั่งยืน สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Ph.D., Human Security and Equity, Social Research Institute, Chulalongkorn University

*Correspondent author : arashinut@hotmail

เพราะการขอทานเป็นงานที่เข้าถึงได้ง่าย และมีค่าตอบแทนที่ดีกว่างานอื่น ๆ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีคนขอทานไทยหลายรายที่สามารถผลักดันตนเองให้หลุดพ้นจากสถานะคนขอทานและกลายเป็นคนทำงาน จากความช่วยเหลือจากภาครัฐ และเอกชน ประกอบด้วยโอกาสในการเข้าถึงอาชีพในระยะแรก ปัจจัยสนับสนุนในระยะการเปลี่ยนผ่านให้สามารถเกิดความมั่นคงในการประกอบอาชีพในระยะยาวได้ เพื่อป้องกันไม่ให้อดีตคนขอทานต้องตกกลับไปสู่สภาวะความเปราะบางอีกครั้ง อย่างไรก็ตามในภาวะวิกฤติ เช่น สถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ผ่านมา ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมทั้งในระดับโครงสร้างและปัจเจก ซึ่งส่งผลต่อการหางาน การทำงาน และการสร้างความมั่นคงทางอาชีพของคนขอทานไทยอย่างมาก

คำสำคัญ: คนขอทาน, การเข้าสู่โลกการทำงาน, วิกฤตการณ์โควิด 19, คนทำงาน, สภาวะความเปราะบาง

Abstract

The beggar problem is what clearly reflected social issue. Even though the problem is not major compared to others, it is important in creating good quality of life because becoming a beggar is a vulnerability in life. This study aimed to seek for factors affecting the entry to be a beggar and factors affecting Thai beggar to change back to working life, as well as to study the problem condition of the former beggar during Covid-19 crisis. The research was life history qualitative study method from 6 Thai beggars. The case study was specifically in public and protection of helpless persons area. The result found that physical condition was one the main factor pushing the beggar into the work. The inseparably sub factors were 1) external factor was the chance to enter the work due to the property such as disability. 2) internal factor was the motivation on how to earn the income of each person as beggar was an easy job with higher income than others. However, there were

several Thai beggars able to drive themselves out of the beggar circle and became workers with the help from government and public sectors composing of early career access opportunity, contributing factors in the transition period to achieve long-term career stability to prevent the former beggar from falling back to the vulnerable state again. Still, the crisis condition such as this Covid-19 situation affected economy system, structural and individual society impacting greatly on job seeking, work and career stability of Thai beggar.

Keyword: Beggar, Entering working world, Covid-19 crisis, Worker, Vulnerability

1. บทนำ

หากพิจารณาในมุมมองทางสังคมและเศรษฐกิจสำหรับประเทศไทย การขอทานเกิดจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม (BLT Bangkok, 2560) ผู้ที่ทำการขอทานส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะครอบครัวแตกแยกและความยากจน ทำให้เกิดผู้ด้อยโอกาสในสังคมไทย คนยากจนขาดโอกาสในการศึกษา และประกอบอาชีพ (ญาณวุฒิ ปิยะรัตน์พิพัฒน์ และคณะ, 2562) ผู้ด้อยโอกาสบางรายกลายเป็นขอทานด้วยความสมัครใจเนื่องจากปัญหาความยากจนขาดแคลน ขอทานบางรายถูกบังคับจากผู้แสวงหาประโยชน์ นายหน้าจัดหาขอทาน ในสาเหตุหลักของการขอทานจึงเกิดจากการเป็นผู้ยากไร้ไม่มีที่อยู่อาศัย ไร้ญาติ และไม่สามารถประกอบอาชีพอื่นได้นอกจากขอทาน และจากกระบวนการค้ามนุษย์ที่ทำให้เป็นธุรกิจขอทานมีทั้งเด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ และคนต่างด้าว ปัญหาขอทานจึงเป็นที่มาของปัญหาอื่นอีกมากมาย (ไพรัช บวรสมพงษ์, 2559) ไม่ว่าจะเป็นการไม่ได้รับการสนับสนุน หรือการเสริมพลัง (empowerment) จากสมาชิกในครอบครัว หรือจะเป็นการแก้ไขปัญหาจากทางภาครัฐในการปราบปรามกระบวนการค้ามนุษย์ การออกกฎหมาย หรือนโยบายเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนยากจนเพื่อไม่ให้ตกไปสู่การเป็นคนขอทาน คนขอทานบางรายคิดว่าการขอทานเป็นอาชีพที่หาเงินได้ง่ายสบายกว่าการทำงานเป็นลูกจ้างหรือกรรมกรก่อสร้าง

คนขอทานหลายรายไม่มีความคิดที่ว่าจะทำงานเชิงเศรษฐกิจด้วยตนเอง แสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของการพึ่งพาตนเองและปัจจัยสนับสนุนทั้งจากครอบครัว ภาครัฐและอื่น ๆ โดยเงื่อนไขและปัจจัยต่าง ๆ ต้องมีความสอดคล้องต่อกันเพื่อที่จะสามารถผลักดันผู้ทำการขอทานออกไปสู่การสร้างรายได้ด้วยตนเอง รัฐซึ่งเป็นหน่วยงานที่สำคัญในการให้ความช่วยเหลือผู้ทำการขอทาน ก็ได้มีมาตรการในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งหลักการสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ ของภาครัฐนั้นว่าด้วย 2 แนวคิดหลักอันได้แก่ 1) การควบคุมทางสังคม (Social control) อนรรฆ พิทักษ์ธานิน (2551) ชี้ให้เห็นว่า รัฐจะพยายามที่จะใช้กลไกต่าง ๆ ที่มีอยู่มาควบคุมคน ให้มีลักษณะหรือระบบระเบียบตามที่ต้องการ โดยกลไกที่จะถูกหยิบยกขึ้นมาใช้โดยตลอดคือ “กฎหมาย” เป็นการควบคุมทางสังคมผ่านทางกฎหมายเพื่อไม่ให้มีการขอทานและก็มองว่าผู้ที่มีการขอทาน มีความเกียจคร้าน ไม่ทำมาหากินและเป็นกลุ่มคนที่เป็นปัญหาสังคม 2) แนวคิดที่ว่าด้วยการสงเคราะห์ผู้ทำการขอทาน ดังนั้นจะมี 2 แนวคิดนี้เป็นหลักในการขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์และโครงการต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสนับสนุนให้ผู้ทำการขอทานสามารถสร้างรายได้ด้วยตนเอง แต่ผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนงานต่าง ๆ ของภาครัฐที่แสดงออกมานั้น ก็ไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาการพัฒนาการขอทานได้ ในปัจจุบันภาครัฐได้พัฒนาความเข้าใจต่อประเด็นปัญหาคนขอทานมากยิ่งขึ้น โดยการนำหลักการแนวคิดวิธีการช่วยเหลือของคนขอทานคือ “การคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิต” (กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต, 2559) อันได้แก่ 1) การช่วยเหลือ 2) การบำบัดรักษา 3) การฟื้นฟู 4) สภาพร่างกายและจิตใจ 5) ตลอดจนการฝึกอาชีพให้แก่คนขอทาน (อุมารณณ์ ผ่องจิตต์, 2561)

การที่ขอทานคนหนึ่งสามารถเปลี่ยนสถานะมาสู่ผู้หารายได้เชิงเศรษฐกิจด้วยตนเองสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาระดับปัจเจกบุคคลจนถึงระดับโครงสร้างสังคมว่าส่งผลกระทบอย่างไรรูปแบบวิถีชีวิตคนขอทานคนหนึ่ง การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงมุ่งแสวงหาคำตอบต่อสถานการณ์การเข้าสู่โลกแห่งการทำงานของขอทานไทยว่ามีปัจจัยใดที่สนับสนุนทั้งปัจจัยจากครอบครัว ชุมชน สังคม ภาครัฐ อีกทั้งยังศึกษาถึงสภาพปัญหา และอุปสรรคต่อรูปแบบ และวิธีการที่ขอทานไทยประสบเจอในขณะที่เปลี่ยนสถานะเข้าสู่โลกแห่งการทำงานในปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ปัจจุบันอย่างวิกฤตการณ์โควิด 19 ที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมโดยตรง เนื่องจากภาครัฐในหลายประเทศ

รวมถึงประเทศไทยนั้นต้องใช้มาตรการล็อกดาวน์ครั้งใหญ่ เพื่อจำกัดการแพร่ระบาดที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของผู้คน และทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกหยุดชะงักพร้อมกัน กิจกรรมการผลิตที่หยุดชะงักพร้อมกับรายได้ และกำลังซื้อที่ลดลงรุนแรงทำให้ลูกกลามเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจทั่วโลก ซึ่งในครั้งนี้มีลักษณะพิเศษคือเป็นวิกฤติคู่ทั้งด้านอุปทาน และอุปสงค์พร้อมกัน (twin supply-demand shocks) (เสาวณี จันทะพงษ์ และทศพล ต้องหุ้ย, 2563) จึงทำให้ต้องหาคำอธิบายภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันออกไปจากบริบทปกติของการก้าวเข้าสู่แห่งการทำงานของขอทานไทย จากช่วงประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา เพื่อหาจุดเปลี่ยนที่สำคัญภายในชีวิตของขอทานไทย ต่อการยอมรับคนขอทานที่จะหารายได้ด้วยตนเอง โดยประเด็นความน่าสนใจของการศึกษาคครั้งนี้คือ เป็นการศึกษาต่อกลุ่มเป้าหมายที่เปลี่ยนสถานะมาเป็นผู้หารายได้ด้วยตนเอง โดยในปัจจุบันไม่มีสถานะเป็นขอทานแล้ว ซึ่งเป็นการศึกษาต่อผลลัพธ์ปลายทางของการเปลี่ยนสถานะมาสู่ประเด็นการเลี้ยงชีพด้วยตนเองของขอทานไทย ซึ่งงานศึกษาอื่น ๆ จะมุ่งประเด็นไปที่การศึกษาต่อบัจจัยการตัดสินใจเป็นคนขอทาน จึงเป็นเหตุผลที่ว่าผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาต่อการหาคำอธิบายต่อคำตอบในปรากฏการณ์การเข้าสู่โลกแห่งการทำงานของคนขอทานไทย

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่การเป็นคนขอทาน
- 2.2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนชีวิตกลับมาเป็นคนทำงานของคนขอทานไทย
- 2.3 เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาของอดีตคนขอทานในการทำงานในช่วงวิกฤตการณ์โควิด-19

3. การทบทวนวรรณกรรม

3.1 แนวคิดเรื่องการหาเลี้ยงชีพ

แนวคิดเรื่องการหาเลี้ยงชีพ วิธีการวิเคราะห์และทำความเข้าใจความยากจนที่ถูกพัฒนามาจากกระแสความเชื่อมโยงระหว่าง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และปัญหาความยากจนในชนบท (Anthony Bebbington, 1999) เป็นการทำความเข้าใจ

ความยากจนในระดับจุลภาค โดยเฉพาะเน้นอยู่ที่ครัวเรือนและปัจเจก แต่จะไม่ให้ความสำคัญกับระดับความสัมพันธ์ทางสังคม อย่างเช่น ความยากจนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องชนชั้น หรือเพศสถานะ แนวคิดนี้มีส่วนประกอบที่สำคัญ คือ 1) สินทรัพย์ 2) สภาวะเปราะบาง หรือความเครียด 3) นโยบายและสถาบัน 4) ผลลัพธ์ของวิถีชีวิต ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไป (บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2556: 120-125)

1) สินทรัพย์ (Capital Assets) เป็นการพิจารณาในมุมที่ว่า ความจน คือ ความขาดแคลน เป็นการมองความยากจนที่เน้นอยู่ในเรื่องเศรษฐกิจเป็นหลัก และทัศนะแบบนี้ก็จะให้ความสำคัญ “ปัจจัยการผลิต” คือ มองว่าคนยากจนนั้นขาดแคลนปัจจัยการผลิต ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจน จึงต้องทำวนเวียนอยู่กับเรื่องในทางวัตถุ โดยสินทรัพย์ทุนมีหลายลักษณะ มีทั้งที่เป็นรูปวัตถุ จำต้องมองเห็นได้ แต่มีผลต่อการยังชีพของคนจน สินทรัพย์ทุนนี้ อาจจะจำแนกได้ 5 ประเภท ได้แก่ 1) ทุนมนุษย์ 2) ทุนวัตถุ หรือทุนกายภาพ 3) ทุนการเงิน 4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ 5) ทุนทางสังคม

2) สภาวะความเครียด (Strain) ความยากจน ไม่ได้เพียงเกี่ยวข้องกับแค่สินทรัพย์ทุนที่ครัวเรือนมี และที่สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้เท่านั้น แต่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของคนจน เงื่อนไขแวดล้อมในการดำเนินชีวิตที่วุ่นวายสำหรับคนทั่วไปอาจจะมีความสามารถในการปรับตัว หรือสามารถเผชิญเงื่อนไขแวดล้อมเช่นนี้ได้โดยไม่มีปัญหา แต่สำหรับคนจนนั้นอาจจะไม่สามารถที่จะเผชิญหรือปรับตัวตามเงื่อนไขเหล่านี้ได้ สภาพของเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสามารถในการปรับตัวเผชิญสถานการณ์นี้ หรืออาจเรียกว่าอีกชื่อว่า สภาวะความเปราะบาง (Vulnerability) (Stuart Waiton, 2008) เงื่อนไขเหล่านี้ ได้แก่ ภัยธรรมชาติ อย่างเช่น ฝนแล้ง น้ำท่วม พายุ ภูเขาไฟ หรือการสูญเสียสมาชิกที่สำคัญของครอบครัว หรือสถานการณ์แปรปรวนของราคาส่งผลผลิตสงคราม วิกฤตการณ์โควิด 19 เป็นต้น สภาพเช่นนี้ คนจนอาจจะมีความสามารถที่จะเผชิญสิ่งเหล่านี้ ในระดับต่ำ และวิธีการที่คนจนนำมาใช้ในการเผชิญกับสิ่งเหล่านี้ อาจจะทำให้เกิดการสูญเสียสินทรัพย์ทุนของครอบครัวมากยิ่งขึ้น

3) นโยบายรัฐ หรือนโยบายของสถาบันองค์กรหลักๆ นโยบายของรัฐ หรือนโยบายของสถาบันใหญ่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคนยากจนทั้งทางตรงและทางอ้อม (บัวพันธ์ พรหมพักพิง, 2556: 123) อย่างเช่น นโยบายการพัฒนาของประเทศไทย ที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ เหนือกว่าการพัฒนาภาคเกษตรหรือภาคชนบท

4) ผลลัพธ์การหาเลี้ยงชีพ ยุทธวิธีในการทำมาหาเลี้ยงชีพของคนยากจน จะไม่ใช้การอิงอาศัยอยู่กับสินทรัพย์ทุนเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่จะมีลักษณะที่เป็นการรวมเอาทรัพยากรหลายอย่างที่เข้ามามี หรือสามารถเข้าถึง นำมาใช้ประโยชน์ในการทำมาหาเลี้ยงชีพ โดยอยู่ภายใต้บริบทความเปราะบางที่แตกต่างกันออกไป และได้รับการเกื้อหนุน หรือเป็นอุปสรรคโดยนโยบาย สถาบันและกระบวนการต่าง ๆ ในสังคมกว้าง (อาแว มะแส, 2558)

สภาพการณ์ที่ผู้ทำการขอทานประสบอยู่มีความไม่แน่นอนอยู่ไม่น้อย ทำให้ผู้ทำการขอทานหลายรายมักจะตกอยู่ในภาวะเปราะบาง (Vulnerable) เมื่อคนขอทานตกอยู่ในภาวะที่เปราะบาง การที่จะสามารถหาเลี้ยงชีพต่อไปได้อย่างยั่งยืนนั้น จะต้องหาวิธีการต่าง ๆ ต่อการแก้ไขปัญหา หรือสถานการณ์ที่ประสบเจอเหล่านี้ ตามเงื่อนไขของแต่ละบุคคลที่มีลักษณะที่จำเพาะแตกต่างกันออกไป และพัฒนาต่อไป คุณภาพชีวิตและผลประโยชน์อื่น ๆ ก็จะตามมาในที่สุด ความมั่นคง (Security) ก็เกิดขึ้นได้ (Karin Zelano, 2019)

3.2 กรอบในการวิเคราะห์

กรอบในการวิเคราะห์เรื่องคนขอทานไทยในชีวิตที่เปลี่ยนผ่านในครั้งนี้เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นการอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตที่เปลี่ยนผ่านของคนขอทานไทย ผ่านชีวประวัติของแต่ละบุคคลที่มีบริบทที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบคิดในการศึกษาผ่านแนวคิดเรื่องการหาเลี้ยงชีพ โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์ถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องในประเด็นของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนชีวิตกลับมาเป็นคนทำงานของคนขอทานไทย ว่ามีปัจจัยใดบ้างเป็นส่วนประกอบที่ทำให้บุคคลคนหนึ่งสามารถแปรเปลี่ยนเป็นคนขอทานได้ ยกตัวอย่างเช่น การเข้าถึงทุนทางการเงิน เนื่องจากไม่สามารถปรับตัวกับการสูญเสียเสาหลักของครอบครัว ส่งผลให้ความมั่นคงของบุคคลคนนั้นหายไป และตกไปสู่สภาวะความเปราะบางในที่สุด เป็นต้น ดังนั้นการออกมาขอทานจึงเป็นหนึ่งในวิธีการหาเลี้ยงชีพ และสร้างความมั่นคงในรูปแบบหนึ่ง นอกจากการแปรเปลี่ยนเป็นคนขอทานแล้ว การที่จะกลับมาเป็นคนปกติทั่วไป และสามารถทำงานได้อีกด้วยนั้น ต้องอาศัยปัจจัยอย่างความช่วยเหลือจากนโยบายต่าง ๆ ของภาครัฐ หรือความช่วยเหลือจากสถาบันใหญ่ ๆ ในสังคมอย่างสถาบันศาสนา หรือภาคเอกชน เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้อดีตคนขอทานสามารถกลับมาใช้ชีวิตอย่างปกติสุขในสังคม และ

สามารถเข้าถึงทุนต่าง ๆ ได้ ถึงแม้ว่าจะสามารถกลับใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข ในสถานการณ์ปัจจุบันอย่างวิกฤตการณ์โควิด 19 อดีตคนขอทานที่สามารถกลับมาใช้ชีวิต และทำงานในสังคมได้นั้น ต้องเผชิญหน้ากับการปรับตัวต่อเงื่อนไขสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป บางรายเมื่อเจอวิกฤตการณ์โควิด 19 ทำให้ความมั่นคงที่เคยสร้างไว้ เกือบต้องหายไป และใกล้ที่จะตกไปสู่สภาวะความเปราะบางนั้น อันเนื่องมาจากไม่มีความช่วยเหลือจากสถาบันในสังคมใด ๆ รองรับเอาไว้

4. วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นศึกษาแบบประวัติศาสตร์ชีวิต (life history) ที่เน้นการเล่า หรือ บรรยายประวัติของบุคคลหนึ่ง ซึ่งรวมถึงภูมิหลังสถานการณ์ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลที่อดีตเคยประกอบอาชีพขอทาน โดยการศึกษาครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยในเชิงคุณภาพ (qualitative research) ในการเลือกกลุ่มตัวอย่างครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ เลือกใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจะทำการ ศึกษาเป็นจำนวน 6 คน ได้แก่ บุคคลที่หลุดพ้นสถานะของคนขอทาน และอยู่ในระหว่างการเข้าถึงอาชีพเชิงเศรษฐกิจในการหาเลี้ยงชีพด้วยตนเอง รวมถึงสัมภาษณ์เชิงลึก แบบมีโครงสร้างคำถามกับนักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการประจำสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ชายธัญบุรีจำนวน 1 คน โดยผู้วิจัยจะศึกษากลุ่มเป้าหมายหลักโดยพิจารณาจากเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

- 1) บุคคลที่เคยมีสถานะเป็นผู้ทำการขอทานมาก่อนทั้งเพศชายและหญิง อายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป
- 2) ปัจจุบันไม่ได้มีสถานะเป็นคนขอทาน และอยู่ในระหว่างการเข้าถึงการทำงาน หรือมีการประกอบอาชีพเชิงเศรษฐกิจอยู่แล้ว
- 3) พักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร / หรืออพยพมาจากต่างจังหวัดเพื่อมา ประกอบอาชีพในเขตกรุงเทพมหานคร
- 4) เป็นบุคคลที่ไม่มีความบกพร่องทางจิต สติปัญญาหรือระบบประสาทที่จะเป็น อุปสรรคในการติดต่อสื่อสาร
- 5) เป็นบุคคลที่มีความสมัครใจและความพร้อมต่อการให้ข้อมูล

6) เป็นบุคคลที่ได้รับการยืนยันจากหน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญหรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องว่าหลุดพ้นจากสถานะผู้ทำการขอทานและสามารถเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาได้

ในการศึกษาครั้งนี้ได้รับคำแนะนำในการเลือกกรณีศึกษาทั้ง 6 กรณี ในภาคส่วนของนักวิชาการได้แก่ อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาเพื่อการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 1 ท่าน และอาจารย์ประจำภาควิชานโยบายสังคม การพัฒนาสังคม และการพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 1 ท่าน ในภาคส่วนของภาคประชาสังคมได้รับคำแนะนำจากหัวหน้าโครงการรณรงค์ยุติธุรกิจเด็กขอทาน มูลนิธิกระจกเงา 1 ท่าน ในภาคส่วนของหน่วยงานภาครัฐได้รับคำแนะนำจากอดีตผู้อำนวยการศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกรุงเทพฯ 1 ท่าน และนักพัฒนาสังคม ประจำศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกรุงเทพฯ 1 ท่าน จากนั้นใช้การแนะนำบอกต่อ (snow ball) จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อเข้าถึงการศึกษาใน 2 กลุ่มคือ 1) กลุ่มที่อยู่ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง 2) กลุ่มที่อยู่นอกสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง

การพิจารณาต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูล ทางผู้จัดทำได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญภาคส่วนต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากทางนักวิชาการ ภาคประชาสังคม และภาครัฐ ในเรื่องของกรยืนยันในศักยภาพของกรณีศึกษาที่มีความสนใจและความพร้อมต่อการให้ข้อมูล ซึ่งเป็นการการันตีในเบื้องต้นว่ากรณีศึกษาทุกรายนั้นมีความพร้อมต่อการให้ข้อมูลจริง ๆ ในลำดับถัดไป เมื่อได้พูดคุยกับกรณีศึกษาทุกรายทางผู้จัดทำได้อธิบายต่อผู้ให้ข้อมูลถึงการนำข้อมูลไปใช้ในด้านวิชาการว่าเป็นไปเช่นไร ด้วยความเข้าใจที่ง่าย กระชับและชัดเจน โดยทางผู้จัดทำย้ำกับผู้ให้ข้อมูลทุกรายว่าหากไม่พร้อม หรือไม่ยินยอมที่จะให้ข้อมูลต่อสามารถหยุดได้ตลอดเวลา อีกทั้งทางผู้จัดทำคำนึงทุกบริบทช่วงชีวิตของแต่ละคนที่ผ่านมามีเคยผ่านเหตุการณ์ใดบ้าง หากมีความรุนแรงที่สามารถส่งผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลทางผู้จัดทำก็จะไม่นำมาเผยแพร่ต่อสาธารณะ ในทุกชุดคำถามผู้จัดทำจะอธิบายโดยคร่าว ๆ ให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับรู้ถึงรูปแบบของทิศทางคำถามก่อนที่จะให้ข้อมูลเพื่อในกรณีที่ทางผู้ให้ข้อมูลรู้สึกอึดอัดใจ หรือรู้สึกว่โดนบังคับที่จะเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลนอกจากนี้จะไม่ระบุความเป็นตัวตน (anonymous) ของผู้ให้ข้อมูลในผลการวิจัยและในการรายงานผลทุกชิ้น ดังนั้นชื่อที่ปรากฏในบทความนี้เป็นนามสมมุติทั้งหมด และข้อมูลทั้งหมดจะถูกทำลายภายใน 6 เดือนเมื่อการวิจัยสิ้นสุด

ขั้นตอนการวิเคราะห์คือ ถอดเทปบันทึกเสียง บันทึกข้อมูล อ่านทบทวนข้อมูล อย่างละเอียดหลาย ๆ ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจและให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการถอดเทปและบันทึกข้อความที่เกี่ยวข้องของผู้ให้ข้อมูลหลักในแต่ละราย ในภาพรวม จนกระทั่งเข้าใจและจับประเด็นหลัก ๆ พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ นำประเด็นหลัก ที่ได้มาจากการจัดกลุ่มของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อหาความเชื่อมโยงกับการศึกษาขยายความเชื่อมโยงตีความและหาความหมายเพื่อหาคำอธิบายกับปรากฏการณ์ ที่ศึกษา เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นสาระหลักของผลการวิเคราะห์และตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้โดยผู้วิจัยนำข้อความหรือประโยคสำคัญจากคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่ เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของผู้ให้ข้อมูลมาอธิบาย ให้เกิดความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ โดยเป็นการนำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการบรรยายเชิงพรรณนา (descriptive analysis)

5. ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ทำการเก็บข้อมูลกับอดีตคนขอทานไทยที่รูปแบบที่แตกต่าง หลากหลาย เพื่อให้ทราบถึง 1) ประวัติความเป็นมา ภูมิหลังชีวิต 2) จุดพลิกผันที่สามารถ หลุดออกจากสถานะเป็นคนขอทาน 3) การดำรงอยู่หลังจากที่ไม่มีสถานะเป็นคนขอทาน แล้ว และการเผชิญกับภาวะวิกฤติการแพร่ระบาดโควิด - 19 โดยกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษานั้น มีวิธีการดำเนินชีวิตที่ค่อนข้างแตกต่างหลากหลาย เช่น มีทั้งผู้ที่อพยพมาจากชนบท และ ผู้ที่อาศัยในกรุงเทพ จุดพลิกผันที่มีความแตกต่างกันออกไปแต่ละบุคคล บางคนได้รับความ ช่วยเหลือจากรัฐ บางคนได้รับความช่วยเหลือจากภาคประชาชน และมีช่วงอายุตั้งแต่เด็ก ไปจนถึงบุคคลที่เข้าสู่วัยชรา ซึ่งทุกคนล้วนแล้วช่วยเหลือตนเองได้ ซึ่งแบ่งเป็นประเด็นดังนี้

5.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่การเป็นคนขอทาน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่เส้นทางการเป็นคนขอทานของกลุ่มเป้าหมายในการ ศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลสำคัญประกอบไปด้วย 5 ปัจจัยที่ส่งผลให้พวกเขาต้องเข้าสู่เส้นทางชีวิตของการเป็นคนขอทานเพื่อหาเลี้ยงชีพแก่ตนเอง และครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยความเปราะบางทางครอบครัว ปัจจัยของระดับ การศึกษา ปัจจัยด้านแรงจูงใจของลักษณะงาน และรายได้ และปัจจัยด้านความพร้อม ของสภาพร่างกาย และจิตใจ

1) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ผู้ให้ข้อมูลหลักทุกรายที่ศึกษาในครั้งนี้ล้วนแล้ว มีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่ยากจนทั้งหมด ซึ่งฐานะทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ และส่งผลต่อการตัดสินใจต่อการอพยพเข้ามาหารายได้ในกรุงเทพมหานคร ประกอบกับ ประสบความล้มเหลวในการประกอบอาชีพในชนบท อีกทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจก็เป็นสาเหตุ หนึ่งที่ทำให้ขาดโอกาสทางการศึกษา

กร (นามสมมติ) ชายวัย 30 ปี ที่ปัจจุบันใช้ชีวิตอยู่ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ชายฉะบู่ โดยเข้ารับบริการวันที่ 4 มีนาคม 2563 สาเหตุที่ถูกเชิญตัวมายังสถานคุ้มครอง เนื่องจากกร นั่งขอทานอยู่บริเวณสะพานลอยแถวตลาดจตุจักร กรได้กล่าวถึงสาเหตุ ของการออกมาขอทานว่า “ตอนแรกแม่ชายก๊วยเตี้ยอยู่หน้าบ้านที่พิจิตร แต่พ่อแม่เริ่มป่วย พี่ชายก็ให้ย้ายมาอยู่ด้วยที่ลาดพร้าว แต่พี่ชายที่ให้เช่าพระรายได้ก็ไม่ได้ ผมอยากช่วย หาเงินให้กับที่บ้าน พี่ชายบอกให้ผมลองออกมาขอทานดูไหม ผมรักพี่ชายเลยออกมาขอทาน” (สัมภาษณ์ กร, วันที่ 21 กรกฎาคม 2563)

สถานะทางเศรษฐกิจภายในบ้านของกรที่ไม่ค่อยสู้ดี หลังจากที่คุณแม่เริ่มป่วย ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพ และรายได้จากทางพี่ชายของกรก็ไม่สู้ดีเช่นกัน การออกมาขอทานสำหรับกรนั้น ถือว่าเป็นภาระหน้าที่ด้วยความยินยอมของกร ในการหารายได้ จากการประกอบอาชีพขอทาน เพื่อนำเงินไปให้จุนเจือครอบครัวของตน อีกทั้งความไว้นือ เชื่อใจกับสมาชิกภายในบ้านอย่างพี่ชายของกร ก็มีผลทำให้กรนั้นต้องเปลี่ยนสถานะ ของตนมาเป็นคนขอทานในที่สุด

2) ปัจจัยของระดับการศึกษา เนื่องจากพื้นฐานที่มาจากครอบครัวที่ยากจน จึงส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสที่ได้รับการศึกษาเลย มีเพียงบางรายที่มีโอกาส ได้เข้ารับการศึกษ บางรายต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน เนื่องจากประสบปัญหาภายใน ครอบครัว ทำให้ไม่สามารถรับการศึกษาต่อจนจบได้ ดังนั้นจึงขาดความรู้ หรือทักษะ พื้นฐานบางอย่างที่จำเป็นต่อการนำไปใช้ประกอบอาชีพ และในปัจจุบันงานบางอย่างจำเป็นต้องใช้วุฒิการศึกษาขั้นต่ำด้วย การออกขอทานจึงเป็นหนทางหนึ่งที่ใช้ในการหาเลี้ยงชีพ ตนเอง และครอบครัว

หนุ่ม (นามสมมติ) ชายวัย 35 ปี ชายผู้เคยใช้ชีวิตทำงานโรงงานของเก่า บริเวณ สะพานแก้วหลังตลาดรังสิต เป็นอีกคนที่ใช้ชีวิตในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายฉะบู่ เข้ารับบริการวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 ถูกเชิญตัวมาด้วยสาเหตุ เมมาแล้วไปนั่งขอทาน

บนสะพานลอยใกล้ ๆ ที่ทำการเทศบาลนครรังสิต หนู่มได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ผมเรียนยังไม่จบ ป.2 เลย ตอนนั้นแม่ผมเสีย พ่อเขาก็พาผมออกจากโรงเรียนเลย อ่านออกนิดเดียว เขียนไม่ได้เลย ช่วงที่ผมหางานทำที่กรุงเทพฯ งานบางอย่างก็ต้องการคนจบ ป.6 มั้ง มีใบขับขี่มั้ง ผมไม่มีอะไรเลย บัตรประชาชนผมก็เพิ่งมามีตอนช่วงไ้ทำงานที่โรงงานของเก่า” (สัมภาษณ์ หนู่ม, วันที่ 21 กรกฎาคม 2563)

อุปสรรคของการสมัครงานของหนู่มที่เห็นได้ชัดเจน นอกจากเรื่องของวุฒิการศึกษาแล้ว คือ การไม่มีบัตรประชาชน และใบขับขี่ การที่หนู่มจะสามารถทำบัตรประชาชนได้นั้น หนู่มต้องมีที่อยู่อาศัยเป็นหลักเป็นแหล่ง แต่ทางหนู่มในช่วงที่หางานทำที่กรุงเทพฯ นั้น หนู่มอาศัยนอนตามพื้นที่สาธารณะ และวัด ดังนั้นแล้วการทำบัตรประชาชน หรือใบขับขี่จะไม่มีทางเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ในส่วนของประเด็นวุฒิการศึกษา ปัญหาที่ตามมา คือ การที่หนู่มนั้นไม่สามารถอ่านออก หรือเขียนหนังสือได้เลย ยิ่งทำให้เงื่อนไขที่หนู่มต้องพบเจอในการหางานทำเพิ่มขึ้นไปอีก

ส่วนน้องปิง (นามสมมติ) อายุ 13 ปี กับน้องแมน 12 ปี (นามสมมติ) เป็นอดีตเด็กขอทาน ที่เมื่อก่อนนั่งขอทานอยู่บนสะพานลอยหน้าตลาดบางประกอก ทั้งสองเป็นพี่น้องที่ออกมาขอทานเพื่อจะนำเงินไปช่วยแบ่งเบาค่าใช้จ่ายภายในบ้าน เนื่องจากพ่อแม่ของทั้งสองไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เนื่องจากเป็นป่วยเป็นอัมพฤกษ์จากอุบัติเหตุบนท้องถนน น้องปิงคนที่พี่ชายได้ให้ข้อมูลว่า “ผมได้เรียนมากที่สุดแค่ ป.4 ส่วนน้องผมไม่ได้เรียนเลย สมัยตอนพวกผมอยู่กบินทร์บุรี แต่พอย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ พ่อกับแม่โดนรถชน เป็นอัมพฤกษ์ครึ่งตัว ผมกับน้องเลยออกมาขอทาน เพราะเงินที่สะสมมาของพ่อกับแม่กำลังจะหมดแล้ว” (สัมภาษณ์ ปิง, วันที่ 5 พฤษภาคม 2563)

น้องปิงที่ได้เรียนสูงสุดแค่ประถมศึกษาที่ 4 นั้น สืบเนื่องมาจากปัญหาที่น้องปิงและน้องแมนไม่สามารถปรับตัวเพื่อเข้ากับครอบครัวทางฝั่งของคุณพ่อที่กบินทร์บุรีได้อีกทั้งเมื่อย้ายมาอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วทางคุณพ่อและคุณแม่ก็ประสบอุบัติเหตุ ส่งผลให้น้องปิง และน้องแมน ต้องออกมาขอทานเพื่อนำรายได้ไปจุนเจือครอบครัว หากพิจารณาในวัยของน้องปิง และน้องแมน การได้เรียนหนังสือถือว่าเป็นหน้าที่หลักในช่วงของวัยและอายุในตอนนั้น แต่เนื่องด้วยปัญหาสืบเนื่องภายในครอบครัวทำให้น้องปิง และน้องแมนต้องเปลี่ยนสถานะของตนเป็นคนขอทาน เพื่อที่จะพยุงครอบครัวของทั้งสองไปอยู่รอดต่อไปได้

3) ปัจจัยความเปราะบางทางครอบครัว เป็นผลมาจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่มั่นคงจากปัจจัยต่าง ๆ จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทุกรายประสบปัญหาภายในครอบครัวทุกราย ซึ่งระดับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวไม่ราบรื่น ส่งผลให้บางคนจำเป็นต้องทอดทิ้งครอบครัวไป ทำให้ไม่มีญาติพี่น้องที่สามารถพึ่งพาได้ ประกอบกับไม่ได้รับการศึกษาใด ๆ ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ การเข้าสู่การเป็นคนขอทานจึงเป็นทางออกสุดท้ายของชีวิตที่เขาสามารถคิดออกได้ (โสภณ พรโชคชัย, 2560)

4) ปัจจัยด้านแรงจูงใจของลักษณะงาน และรายได้ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้สัมภาษณ์ว่า การขอทานสามารถสร้างรายได้ดี เนื่องจากการขอทานไม่ต้องใช้เงินในการลงทุนเลยใช้เพียงแต่ความอดทนเท่านั้น ช่วงแรกของการขอทานอาจจะมีความอาย แต่ถ้าหากขอทานไปสักพักแล้วความอายก็จะลดน้อยลงไปเอง บางคนเคยไปทำงานก่อสร้างได้ค่าแรงที่น้อยกว่าการไปนั่งขอทานในภายในคืนเดียว บางคนก็ใช้ความพิการในการเพิ่มความน่าสงสารในขณะที่ขอทาน ส่งผลให้ได้รับจำนวนเงินที่มากขึ้น

5) ปัจจัยด้านความพร้อมของสภาพร่างกาย และจิตใจ ความพร้อมของสภาพร่างกาย และจิตใจของผู้ให้ข้อมูลบางคนนั้นเป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงการทำงานได้ เช่น พี่ไม้ (นามสมมติ) อายุ 34 ประสบปัญหากล้ามเนื้อขาอ่อนแรงที่ข้างขวา ต้องอาศัยไม้ค้ำยันอยู่ตลอดเวลา ประกอบอาการหูซ้ายที่ระดับการได้ยินเสียงที่น้อยมาก ดังนั้นสภาพความพร้อมของร่างกายจึงเป็นเงื่อนไขที่ผูกมัดไปตลอดชีวิต ทำให้โอกาสการเข้าถึงการทำงานลดลงตามไปด้วย นอกจากนั้นแล้วสภาพจิตใจที่ตามมาอย่างความผิดหวังที่สามารถหางานทำได้ สภาพความเครียดที่ต้องหาเลี้ยงชีพตนเองให้ผ่านไปในแต่ละวัน นอกจากความพร้อมของร่างกายแล้ว เรื่องของวัย หรือช่วงอายุก็มีผลเช่นกัน อย่างกรณีของน้องปิง และน้องแมนที่ไม่มีใครให้ความช่วยเหลือ จนน้องทั้งสองต้องออกมาขอทานเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายภายในบ้าน

หากพิจารณาถึงปัจจัยที่ส่งผลให้เปลี่ยนสถานะมาเป็นคนขอทาน ต่อแนวคิดเรื่องการหาเลี้ยงชีพ ปัจจัยทั้ง 5 ด้านล้วนมีความสอดคล้อง เนื่องจากปัจจัยทั้ง 5 ด้านนั้นเกี่ยวพันและยึดโยงถึงกัน เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงทุนทางการเงิน ทุนทางสังคมต่าง ๆ เมื่อประสบปัญหาด้านทุนทางการเงิน ปัจจัยต่อการเข้าถึงการศึกษาก็มีอาจเกิดขึ้นได้ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อไม่สามารถเข้าถึงทุนต่าง ๆ ได้แล้วสภาวะความเครียดก็เกิดขึ้นจากการที่ต้องเผชิญเงื่อนไขต่าง ๆ ในชีวิต อย่างการไม่มีบัตรประชาชน

ในการไปสมัครงาน การเปลี่ยนสถานะมาเป็นคนขอทานจึงเป็นเสมือนการแก้ไขปัญหาคือชีวิตของตนเองประสบอยู่ ณ เวลานั้น ฉะนั้นแล้วนโยบายของรัฐ และความช่วยเหลือจากสถาบันต่าง ๆ ภายในสังคมจึงมีส่วนสำคัญในการช่วยสนับสนุนคุณภาพชีวิตของคนขอทานเหล่านี้ ให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตที่ปกติสุขภายในสังคมได้

5.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนชีวิตกลับมาเป็นคนทำงานของคนขอทานไทย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลในครั้งนี้ที่หลุดพ้นจากสถานะคนขอทานมาได้นั้น โดยส่วนใหญ่จะได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ แต่ก็มีบางคนที่ได้รับความช่วยเหลือจากภาคประชาชน และต่อยอดความช่วยเหลือจนสามารถหาเลี้ยงชีพให้แก่ตนเอง และครอบครัวได้ ดังกรณีศึกษาของ พี่ไม้ อายุ 34 ที่ได้รับโอกาสด้านทุนทางการเงินจากพี่เจี๊ยบ (นามสมมติ) คนทั่วไปที่สัญจรผ่านถนนเกษตร - นวมินทร์ ตอม่อที่ 251 บริเวณที่พี่ไม้ขอทานอยู่เป็นประจำ ซึ่งพี่ไม้สามารถต่อยอด พัฒนาศักยภาพตัวเองจากทุนที่ได้รับจนสามารถสร้างธุรกิจขายแซนวิชเป็นของตนเองได้ในท้ายที่สุด

น้องปิง และน้องแมนเป็นอีกกลุ่มที่ไม่ได้ใช้ชีวิตในสถานคุ้มครองเช่นเดียวกับพี่ไม้ การได้รับความช่วยเหลือของน้องทั้งสองคนนั้น เริ่มต้นจากมีผู้สื่อข่าวจากรายการ 123 คนดีมีน้ำใจ ได้พบเห็นน้องทั้งสอง นั่งขอทานอยู่บนสะพานลอยใกล้ ๆ ตลาดบางประกอกทางทีมงานผู้สื่อข่าวจึงได้ประสานไปยังศูนย์ช่วยเหลือสังคม สายด่วน 1300 จากนั้นก็ได้มีการประสานงานจากภาครัฐ ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามาดูแลหลักเลยคือ บ้านมิตรไมตรีธนบุรี โดยน้องปิงให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการช่วยเหลือว่า ในด้านความช่วยเหลือพ่อแม่ของน้องทั้งสองนั้น หลังจากได้รับความช่วยเหลือจากบ้านมิตรไมตรี ทางเจ้าหน้าที่ได้ประสานการช่วยเหลือต่อไปยังเครือข่ายของชุมชนสภาพร ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของพี่น้อง ประธานชุมชน คอยให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับความเป็นอยู่เบื้องต้น พี่นายนั้นช่วยเป็นตัวกลางในการรับน้ำส้มมาเพื่อให้พ่อแม่ของน้องนำไปขาย เพื่อสร้างรายได้ยังชีพให้แก่ตนเองต่อไป แต่ในปัจจุบันทั้งสองก็ไม่ได้ขายน้ำส้มแล้ว เนื่องจากรายได้ในแต่ละวันไม่มีความคุ้มต่อต้นทุนค่าน้ำแข็ง ซึ่งก็เป็นจำนวนเงินที่มาก ทำให้ทั้งสองไม่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายในจุดนี้ได้

การให้ความช่วยเหลือของภาครัฐ นอกจากให้ความช่วยเหลือแบบเร่งด่วนแล้ว ยังมีการให้ความช่วยเหลือแบบพัฒนาคุณภาพชีวิต ภายใต้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ซึ่งหนึ่งในโปรแกรมให้ความช่วยเหลือที่สำคัญคือ การฝึกอาชีพให้ผู้ทำการขอทาน ท้ายที่สุด

แล้วถึง फिरจะเข้าสู่กระบวนการฝึกอาชีพ แต่ความมีอิสระก็เป็นปัจจัยผลักดันที่สำคัญที่ส่งผลให้ผู้เข้ารับบริการหลายรายรู้สึกอยากออกจากสถานคุ้มครอง บางคนอยากกลับไปเจอครอบครัว บางคนอยากออกไปหางานทำ แต่กระบวนการที่สามารถออกจากสถานคุ้มครองได้นั้น ต้องมีญาติมารับกลับ หรือทางเจ้าหน้าที่สามารถประสานญาติของผู้รับบริการได้ ส่วนผู้ที่จะยื่นความจำนงลาออกได้นั้น ต้องผ่านการประเมินจากเจ้าหน้าที่ว่ามีศักยภาพพอที่พร้อมจะออกไปใช้ชีวิตภายนอกได้

พี่หนุ่ม อดีตหนุ่มโรงงานของเก่าที่ทำงานมาร่วมกว่า 4 ปี จุดพลิกผันของพี่หนุ่มคือ การรับโอกาสจากเจ้าของโรงงานของเก่าเข้าทำงาน เนื่องจากสภาพความพร้อมร่างกายของพี่หนุ่มนั้น พี่หนุ่มสามารถมองเห็นได้ข้างเดียว เนื่องจากประสบอุบัติเหตุตั้งแต่ออกจากท้องคุณแม่ ประกอบกับไม่มีทุนตั้งต้นชีวิตเมื่อเริ่มย้ายเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ พี่หนุ่มเดินทางเข้ามาเพียงคนเดียว ไม่มีแม้กระทั่งญาติพี่น้อง แต่ท้ายที่สุดพี่หนุ่มก็ต้องมาใช้ชีวิตภายใต้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ในกรณีของพี่หนุ่มนั้น พี่หนุ่มสามารถลาออกจากการรับบริการได้ แต่พี่หนุ่มเลือกที่จะคงอยู่ในสถานคุ้มครองต่อไป เนื่องจากสภาพจิตใจที่ยังไม่มีความพร้อมที่จะกลับไปเผชิญหน้าเจ้าของโรงงานของเก่า อีกทั้งพี่หนุ่มยังมีศักยภาพพอที่จะสามารถทำงานต่าง ๆ ได้อีกด้วย เพียงแต่พี่หนุ่มไม่สามารถเข้าถึงการทำงานบางอย่าง เพียงเพราะขาดวุฒิการศึกษาขั้นต่ำ และสภาพร่างกายที่ไม่พร้อม เนื่องจากพี่หนุ่มได้ประสบอุบัติเหตุช่วงที่คลอดออกมา ทำให้ดวงตาข้างซ้ายบอดตั้งแต่แรกเกิด ทำให้พี่หนุ่มต้องดำเนินชีวิตด้วยตาข้างขวาไปตลอด แต่กระนั้นแล้วพี่หนุ่มก็สามารถทำงานอื่น ๆ แบบที่คนปกติทั่วไปทำได้ อย่างรูปแบบงานที่ใช้แรงทุกประเภท เพียงแต่ไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงการทำงานนั้น ๆ

ในกรณีของลุงหมาย (นามสมมติ) วัย 61 ปี อดีตคนให้เช่าพระ และคนงานก่อสร้าง ลุงหมายพื้นเพเป็นคนสงขลา เดินทางมายังกรุงเทพฯ เพื่อหางานทำ ลุงหมายเข้ารับบริการวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ. 2562 สาเหตุที่ลุงหมายต้องมาใช้ชีวิตที่สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชาย เนื่องจากลุงหมายนั่งขอทานอยู่ที่สะพานลอยข้ามฝั่งหน้าห้างพิวเจอร์พาร์ครังสิต สาเหตุที่ลุงหมายขอทาน เนื่องจากกิจการเช่าพระไม่สามารถสร้างรายได้เลย ลุงหมายเลยลองตัดสินใจนั่งขอทานดู เพราะมีชุดความคิดสนับสนุนที่ว่าเป็นวิธีที่น่าจะได้ทำเงินได้ดี

ในกระบวนการเปลี่ยนชีวิตกลับมาเป็นคนทำงาน หากพิจารณาตามแนวคิด การหาเลี้ยงชีพ สิ่งที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ นโยบายจากภาครัฐ เนื่องจากรณีศึกษา เกือบทั้งหมดได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐให้สามารถหลุดพ้นจากสถานะคนขอทาน กล่าวได้ว่าภาครัฐเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้พวกเขาสามารถเข้าถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเข้าถึงทุนทางกายภาพอย่าง มีอาหารให้ทานครบ 3 มื้อ มีที่พักอาศัยให้พร้อม แต่ หากพิจารณาในอีกมุมมอง บางกรณีศึกษาก็มีสถานะความเครียดเกิดขึ้น เนื่องจากการถูก เชิญตัวมายังสถานคุ้มครองเป็นการถูกเชิญตัวอย่างไม่เต็มใจนัก ความเป็นอิสระที่มีอยู่ก็ถูก จำกัดลงเมื่อต้องเข้ามาใช้ชีวิตภายในสถานคุ้มครอง ความสอดคล้องที่เกิดขึ้นจากตัวนโยบาย ของรัฐที่ต้องการให้คนขอทานกลับมามีสถานะเป็นคนทั่วไปนั้น อาจสร้างความขัดแย้งแก่ อดีตคนขอทานเอง เนื่องจากรัฐเป็นผู้มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ การที่จะ เชิญตัวคนขอทานเข้าสู่กระบวนการให้ความช่วยเหลือและส่งต่อมายังสถานคุ้มครอง อาจจะเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ความต้องการหลักของตัวเองเอง ส่วนในกรณีของพี่ไม้ที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภาคประชาชน พี่ไม้ก็สามารถพัฒนาต่อยอดทุนทางการเงินที่ได้รับมา ให้เป็นธุรกิจที่เติบโตและสามารถหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้

5.3 สภาพปัญหาของการทำงาน และการเข้าสู่โลกการทำงานในช่วงวิกฤตการณ์ โควิด 19

กล่าวได้ว่ากลุ่มเป้าหมายที่ศึกษาในครั้งนี้ ส่วนใหญ่ผ่านการทำงานมาแล้ว ทั้งสิ้น หากพิจารณาในกรณีศึกษาของน้องปิง และน้องแมน การที่น้องปิงบรรพชา เป็นสามเณร และน้องแมนนั้นกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาต่อยอดความรู้ไปสู่การทำงานในอนาคต หากพิจารณาในมุมมอง ของศาสนาทั้งสามเณร และพระภิกษุ ก็จัดว่าเป็นหนึ่งในอาชีพเช่นเดียวกัน (สมเด็จพระพุฒาจารย์, 2551: 64) ปัจจุบันสามเณรปิง เป็นนักเรียนบาลีประโยค 1-2 ซึ่งในอนาคต ภายภาคหน้าสามเณรปิงต้องการที่ลาสิกขา และออกไปทำงานโรงงาน หรืองานอื่น ๆ โดยไม่มีความคิดที่จะบวชไปตลอดชีวิต ส่วนในด้านของน้องแมนที่อาศัยอยู่กับสามเณรที่วัด ด้วยนั้นกำลังศึกษาอยู่ระดับประถมศึกษาที่ 3 ในอนาคตภายภาคหน้า น้องแมนก็มี ความคาดหวังว่าอยากจะทำอาชีพตำรวจในภายภาคหน้า

ในวิกฤตการณ์โควิด 19 ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสามเณรปิง และน้องแมนนั้น กล่าวได้ว่าไม่ได้รับผลกระทบทางตรง และผลกระทบที่ได้รับอยู่ในระดับที่ต่ำมาก เนื่องจากมีสถาบันทางศาสนาอย่างวัดบางมดโสราราม คอยค้ำชูทั้งสองเอาไว้ ทำให้เงื่อนไขต่อการเผชิญหน้าวิกฤตการณ์โควิด 19 นั้นสภาวะความเสี่ยงอยู่ในระดับที่ต่ำมาก ยกตัวอย่าง เช่น สภาวะไร้ที่อยู่อาศัย การเข้าถึงปัจจัย 4 หรือการต้องสูญเสียรายได้ ในกรณีนี้ ผลกระทบที่ได้รับคือผู้คนมาทำบุญที่วัดน้อยลง กิจกรรมตลตน้อยลง ความเสี่ยงอย่างเดียวที่ต้องพึงระวังเลยคือ อาจจะได้รับเชื้อจากบุคคลภายนอกในขณะที่กำลังบิณฑบาต หรือระหว่างที่ถูกเชิญไปกิจนิมนต์ในช่วงเวลานั้น ส่วนในกรณีของพ่อแม่ทั้งสองนั้น ก็ได้รับความช่วยเหลือจากเครือข่ายของประธานชุมชนสภาพรของพี่น้องอยู่แล้ว อีกทั้งยังมีการติดตาม และประเมินผลของเจ้าหน้าที่จากบ้านมิตรไมตรีธนบุรีอยู่เสมอ กล่าวคือมีทั้งภาครัฐ และภาคชุมชนในการให้ความช่วยเหลืออ้อมๆ ทำให้ในวิกฤตการณ์โควิด 19 นั้น ผลกระทบที่ได้รับนั้นคือ การไม่ได้ไปเยี่ยมลูก ๆ ที่วัด เป็นผลกระทบในเชิงจิตใจ ที่มากกว่าในด้านกายภาพ

การได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ อย่างการถูกเชิญตัวเข้าสู่สถานคุ้มครอง คนไร้ที่พึ่งในช่วงวิกฤตการณ์โควิด 19 นั้นเป็นการป้องกันสภาวะความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นกับผู้รับบริการในเวลานั้นได้ทันที โดยผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คนอย่าง พี่กร ลูกหมาย และ พี่หนุ่ม ทั้งหมดก็กล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่าช่วงวิกฤตการณ์โควิด 19 ไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ เลย อีกทั้งยังรู้สึกโชคดีด้วยที่อาศัยอยู่ในสถานคุ้มครองในเวลานั้น ถึงแม้ว่าผลกระทบในวิกฤตการณ์โควิด 19 ผู้รับบริการจะไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ แต่กลุ่มที่ได้รับผลกระทบเลยก็คือ เจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการที่ต้องทำงานในสภาวะความเสี่ยงต่อการติดต่อจากบุคคลภายนอกที่มาขอรับบริการชั่วคราว นายเทพประทาน อินทฉาย อายุ 28 ปี นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการประจำสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรี ได้อธิบายไว้ว่า

“ตอนนั้นเราก็มีการประชุมมีการวางแผน ถ้าเคสไหนยังไม่ผ่านการตรวจเชื้อ ก็จะมีการกักพื้นที่ให้อยู่ตึกนอกอย่างเดียว ให้กักตัว 14 วัน ก่อนที่จะเข้ามาข้างใน แต่ถ้าเคสไหนได้รับการตรวจแล้วไม่มีเชื้อก็สามารถเข้ามาอยู่ได้เลย ในส่วนเจ้าหน้าที่ที่เสี่ยงที่จะติดเชื้อ เพราะ เราต้องคุยกับเคสทุกคน บางทีเคสที่ไม่ได้ผ่านหน่วยงานไหน เข้ามาหาเราเลย เราก็ต้องคุย ช่วงนั้นปิดการเดินทางหมดเลย ช่วงนั้นเขาไม่ให้ข้ามจังหวัด

แล้วคนที่เขาตกงาน เขายากกลับบ้านก็กลับไม่ได้ เขาต้องการมาพึ่งพิงเรา เราก็ต้องทำความเข้าใจในสถานการณ์แบบนี้ ซึ่งมันมีความลำบากในการจัดการ จะเอาระเบียบบของสถานคุ้มครองมาใช้กับคนปกติไม่ได้” (สัมภาษณ์ เทพประทาน อินทนาย, วันที่ 22 กรกฎาคม 2563)

กล่าวได้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดกับผู้รับบริการ แต่จะส่งผลกระทบแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการในตลอดช่วงระยะเวลาในช่วงวิกฤตการณ์ รวมถึงบุคคลภายนอกที่พวกเขาต้องมาพึ่งพิงอาศัยความช่วยเหลือจากภาครัฐ บุคคลภายนอกที่ตกงานพวกเขาได้ระผลกระทบจากวิกฤตการณ์โควิด 19 จนทำให้ต้องสูญเสียการงานอาชีพ ส่งผลให้ต้องเผชิญกับสภาวะความเสี่ยงมากมายที่ตาม ไม่ว่าจะเป็นสูญเสียรายได้ บางรายอาจจะต้องสูญเสียที่อยู่อาศัย บางรายอาจจะต้องประสบปัญหาภายในครอบครัวเหตุจากการสูญเสียรายได้ สภาวะความเสี่ยงมากมายที่ตาม ส่งผลให้สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งกลายเป็นสถานที่พึ่งพิงที่ให้ความช่วยเหลือไม่เพียงพอเฉพาะผู้รับบริการ แต่ยังรวมถึงบุคคลภายนอกทั่วไปอีกด้วยในช่วงวิกฤตการณ์โควิด 19 ที่ผ่านมาในจำนวนที่ช่วยได้ หรือการเข้าถึงมีจำกัด

ในกรณีของพี่ไม้มี่ได้รับความช่วยเหลือจากภาคส่วนประชาชนอย่างพี่เจี๊ยบ และสามารถต่อยอดพัฒนาทุนที่ได้รับในการตั้งตัวไปสู่การสร้างอาชีพที่มั่นคงในการหาเลี้ยงชีพให้ตนเอง และครอบครัว แต่เมื่อพี่ไม้มี่ต้องประสบเจอกับวิกฤตการณ์โควิด 19 ผลกระทบที่ได้รับนั้นจะมีระดับที่รุนแรงมากที่สุด หากเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาทั้งหมดเนื่องจากพี่ไม้มี่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้ด้วยตนเอง โดยไม่มีความช่วยเหลือจากทางภาครัฐเลย อีกทั้งพี่ไม้มี่นั้นไม่มีเครือข่ายทางสังคมไว้คอยให้ความช่วยเหลืออย่างกลุ่มเพื่อนหรือญาติพี่น้อง ซึ่งพี่ไม้มี่มีเพียงแค่ภรรยากับลูกสาวเท่านั้น ทำให้เมื่อเวลาพี่ไม้มี่ประสบปัญหาใด ๆ พี่ไม้มี่ต้องแบกรับ หรือแก้ไขปัญหานั้นไปพร้อมกับภรรยา และลูกสาวเท่านั้น

จากกรณีศึกษาทั้งหมดสามารถชี้ให้เห็นว่าในช่วงวิกฤตการณ์โควิด 19 นั้นความช่วยเหลือแบบเร่งด่วนจากภาครัฐถือเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ทั้งต่อกลุ่มบุคคลทั่วไป หากพิจารณาตามแนวคิดการหาเลี้ยงชีพในวิกฤตการณ์โควิด 19 นั้นถือว่าสอดคล้องกับช่วงสภาวะความเครียด (Strain) ที่เกิดขึ้นกับผู้คนในสังคมรวมถึงกรณีศึกษาในครั้งนี้ เมื่อเกิดสภาวะความเครียดและไม่สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตที่เกิดขึ้นได้ ก็จะส่งผลให้ตกไปสู่ภาวะเปราะบางในที่สุด อย่างกรณีของพี่ไม้มี่เห็นได้ชัดที่สุดคือ การไม่มีสถาบันทางสังคมมารองรับไว้ ผลลัพธ์การหาเลี้ยงชีพของพี่ไม้มี่คือ การใช้เงินเก็บของตนเพื่อต่อลมหายใจธุรกิจ

ต่อไป แต่ในกรณีของกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตภายในสถานคุ้มครองทั้งฟักร ลุงหมายและพี่หนุ่ม ทำให้ภาพของการหาเลี้ยงชีพนั้นเกิดขึ้นจากรัฐคอยอุ้มชูเอาไว้ ส่วนในกรณีของน้องปิง และน้องแมนสถาบันทางศาสนาก็คอยรองรับเอาไว้ ผลลัพธ์การหาเลี้ยงชีพของทั้งสองก็เลยไม่ได้รับผลกระทบสักเท่าไร กล่าวได้ว่านโยบายหรือการให้ความช่วยเหลือจากสถาบันหลักต่าง ๆ ในสังคมมีผลกระทบอย่างเห็นได้ชัดเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ที่สร้างสภาวะความเครียดให้กับกลุ่มต่าง ๆ ภายในสังคม ยิ่งเป็นกลุ่มคนที่เปราะบางอย่างกลุ่มอดีตคนขอทานอีกด้วย

6. สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าสู่การเป็นคนขอทานของกรณีศึกษาทั้ง 6 ราย เกิดขึ้นจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านการศึกษา ปัจจัยความเปราะบางทางครอบครัว ปัจจัยด้านแรงจูงใจของลักษณะงาน และรายได้ และปัจจัยด้านความพร้อมของสภาพร่างกายและจิตใจ การที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ของการเข้าสู่การเป็นคนขอทานนั้น เราไม่สามารถแยกสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด เพราะแต่ละปัจจัยต่างมีความซ้อนทับ (วิสุทธรณ์ จุลกะเสียน, 2561) เกื้อหนุนและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน เช่น ปัจจัยด้านความเปราะบางทางครอบครัว อาจเกิดขึ้นจากสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ในครัวเรือน ประกอบกับส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อกลุ่มคนที่ประสบปัญหาต่อปัจจัยเหล่านี้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาชีวิตได้ การเปลี่ยนสถานะมาเป็นคนขอทานจึงเสมือนเป็นการหาทางออกให้กับปัญหาชีวิตในขณะนั้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนชีวิตกลับมาเป็นคนที่จะเริ่มต้นทำงานของกรณีศึกษาทั้งหมดในการศึกษาคครั้งนี้ เกิดขึ้นจาก 2 ปัจจัยหลักเป็นสำคัญได้แก่ 1) ความช่วยเหลือจากภาครัฐ ทั้งผู้ที่ใช้ชีวิตภายนอกสถานคุ้มครองอย่าง พี่ไม น้องปิงและน้องแมน ผู้ที่ใช้ชีวิตภายในสถานคุ้มครองอย่าง ฟักร ลุงหมายและพี่หนึ่ง ต่างก็ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ แต่สิ่งที่แตกต่างกันออกไป คือ มุมของภาครัฐต่อสภาพความพร้อมโดยรวมของแต่ละบุคคล อย่างในกรณีของผู้ที่ใช้ชีวิตภายในสถานคุ้มครองรัฐก็มีมุมมองว่าผู้คนเหล่านี้มีสภาพความพร้อมโดยรวมที่ต่ำมาก จนไม่สามารถใช้ชีวิตได้ด้วยตนเองภายในสังคม ส่วนผู้ที่ใช้ชีวิตภายนอกสถานคุ้มครองก็ได้รับความช่วยเหลือจากภาคส่วนอื่น ๆ อย่างสถาบันทางศาสนา และความช่วยเหลือจากภาคส่วนชุมชน 2) ความช่วยเหลือจากภาคประชาชน

อย่างกรณีของพี่ไม้ที่ได้รับทุนทางการเงินจากพี่เจียบ ก็สามารถพัฒนาต่อยอดทุนที่ได้รับจนกลายเป็นธุรกิจที่สามารถหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวได้

สภาพปัญหาของอดีตคนขอทานในการทำงานในช่วงวิกฤตการณ์โควิด 19 สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มที่มีสถาบันทางสังคมรองรับ และ 2) กลุ่มที่ไม่มีสถาบันทางสังคมรองรับ โดยในกลุ่มที่ 1 คือ น้องปิง น้องแมน พี่กร ลุงหมาย และพี่หนึ่ง ต่างก็มีสถาบันทางสังคมรองรับเอาไว้ ไม่ว่าจะเป็นวัดบางมดโคกธาราราม หรือสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง ทำให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นมีความรุนแรงในระดับที่ต่ำมาก สามารถใช้ชีวิตต่อไปได้โดยแทบที่จะไม่ต้องดิ้นรนหรือปรับตัวใด ๆ เลย แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นก็ตกไปอยู่ที่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานภายในสถานคุ้มครอง และประชาชนทั่วไปที่ตกงานและต้องการกลับภูมิลำเนาของตน ในส่วนกรณีของกลุ่มที่ 2 ที่ไม่มีสถาบันทางสังคมรองรับเอาไว้ อย่างกรณีศึกษาพี่ไม้นั้น ต้องดิ้นรนและปรับตัวอย่างที่สุดเพื่อให้รอดพ้นในสถานการณ์ครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นการนำเงินเก็บออมของตนเองทั้งหมดมาใช้จ่าย หรือการใช้พื้นที่สื่อออนไลน์ในการช่วยขายสินค้าของตนเอง ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นกับพี่ไม้มีระดับความรุนแรงที่สูงมากหากเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ 1

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1) ผลการศึกษาครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกลับเข้ามาสู่การทำงานของอดีตคนขอทานไทย ประกอบไปด้วยการเปิดโอกาสให้พวกเขามีงานทำ ดังนั้นภาครัฐจึงควรจะเป็นตัวกลางในการเชื่อมกลุ่มเป้าหมาย สู่โอกาสต่าง ๆ ต่อภาคส่วนที่เกี่ยวข้องตามความเหมาะสมของศักยภาพของกลุ่มเป้าหมาย อีกทั้งการฝึกอบรมในสถานคุ้มครองควรมีความหลากหลายที่มากขึ้น เพื่อให้เป็นทางเลือกแก่ผู้รับบริการที่มีความสนใจ

2) งานศึกษาชิ้นนี้ชี้ให้เห็นถึง ความสำคัญของสถาบันต่าง ๆ ภายในสังคมเมื่อต้องเผชิญกับสถานการณ์สำคัญที่ส่งผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อมอย่างวิกฤตการณ์โควิด 19 ว่าสถาบันทางสังคมมีส่วนช่วยเหลืออย่างไรบ้าง เพื่อให้กลุ่มคนต้องตกไปสู่สภาวะเปราะบาง อีกทั้งยังชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงของเหตุการณ์ที่ส่งผลให้อดีตคนขอทานที่มีศักยภาพในการทำงาน ต้องประสบปัญหา จนอาจทำให้เขาต้องกลับไปสู่สถานะคนขอทานเหมือนแต่ก่อน

3) จากวิกฤตการณ์โควิด 19 ในการศึกษาครั้งนี้ ทำให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐ อย่างสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งว่ามีความสำคัญ เช่นไรในสถานการณ์แบบนี้ นอกจากผู้รับบริการแล้ว ยังมีบุคคลทั่วไปที่ยังต้องพึ่งพิงอาศัยความช่วยเหลือดังกล่าว แต่ภาระงานต่าง ๆ ก็ทำให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติการต้องทำงานที่มากกว่า ดังนั้นในสถานการณ์ฉุกเฉิน ครั้งต่อไป รัฐควรตระหนักเรื่องการเพิ่มบุคลากรเพื่อลดภาระงานที่ได้รับ เนื่องจากรัฐมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้เสมือนฟันเฟืองเล็ก ๆ ในระบบเศรษฐกิจหลัก ทำให้รัฐอาจจะต้องดึงบส่วนนี้ออกไปใช้จ่ายด้านอื่น ๆ ในสถานการณ์ฉุกเฉิน

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรทำการศึกษาติดตามขอทานที่กำลังหางาน หรือมีงานทำอยู่แล้ว ในจำนวนที่มากกว่านี้ เพื่อจะได้เห็นสภาพปัญหาที่หลากหลายกว่านี้ แต่อาจจะจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยในเรื่องของระยะเวลาที่ใช้ในการค้นหากลุ่มเป้าหมายจากผู้เชี่ยวชาญ

2) ควรทำการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่การทำงานของอดีตคนขอทาน เช่น ประเด็นสภาพแวดล้อมอย่างกลุ่มเพื่อน ญาติพี่น้อง ภาคส่วนเอกชน และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3) อาจมีการศึกษาถึงผลการติดตามว่าหลังได้รับความช่วยเหลือจากภาคส่วนต่าง ๆ แล้วชีวิตความเป็นอยู่ของอดีตผู้ทำงานมีทิศทางที่ดีขึ้น หรือแย่ลง จะได้ทราบถึงความต่อเนื่องของสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้นต่อ ๆ ไป

8. กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องคนขอทานไทยในชีวิตที่เปลี่ยนผ่านไปสู่คนทำงาน ได้รับความเมตตากรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.นงนุช อรุณทัย รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒนา ธาตานิติ คณะอาจารย์ที่ปรึกษาการวิจัยในครั้งนี้ ทางคณะผู้วิจัยกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง ต่อการให้คำชี้แนะแนวทางสำหรับการพัฒนา และแก้ไขปรับปรุงการทำงานวิจัยตลอดระยะเวลาของการดำเนินงานในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณข้อมูล และข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่าง ๆ ทั้งในภาคส่วนของนักวิชาการ ภาคประชาสังคม และหน่วยงานจากภาครัฐที่สามารถทำให้งานวิจัยครั้งนี้สามารถเดินหน้าต่อไปได้ และ

ขอขอบพระคุณผู้แทนจากสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายฉะบุรี นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติการ รวมทั้งบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานภายในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายฉะบุรีทุกท่านที่ให้การสนับสนุน และให้ความช่วยเหลือทุกประการ ขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลทั้ง 6 รายที่มีความเป็นกันเอง และพร้อมให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ด้วยความยินดีทุกราย อีกทั้งยังให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำมาวิเคราะห์ และอภิปรายผลการวิจัยให้ผู้คนในสังคมภายนอกได้รับรู้

9. เอกสารอ้างอิง

- กองคุ้มครองสวัสดิภาพและเสริมสร้างคุณภาพชีวิต. (2560). แนวทางการปฏิบัติงานตาม พระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง พ.ศ. 2557 และพระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. 2559. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ.
- ญาณวุฒิ ปิยะรัตน์พิพัฒน์และคณะ. (2562). การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศิลปศาสตร์ประยุกต์, 12(2), 98 – 105.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง. (2556). แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา: จากความมั่นคงทางวัสดุสู่ความอยู่ดีมีสุขประชาชาติ. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ไพรัช บวรสมพงษ์. (2559). การจัดการปัญหาการค้ำมนุษย์ในรูปแบบการแสวงหาประโยชน์จากการขอทาน. วารสารกระบวนกรยุคธรรม, 9(3), 67 – 89.
- วิชูกรณ์ จุลกะเศียน. (2561). ปัจจัยของการกลับเข้าสู่การเป็นขอทานซ้ำของผู้รับการสงเคราะห์ ในสถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต. สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์. (2551). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. พิมพ์ครั้งที่ 8. ไทย: The corporate of the Buddha educational foundation.
- เสาวณี จันทะพงษ์ และทศพล ต้องทัย. (2563). เศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจไทยหลังโควิด 19 : โรคปฏิวัติโลก ยกเครื่องสู่อนาคตวิถีชีวิตใหม่. สืบค้นเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2563 จาก: https://www.bot.or.th/Thai/BOTMagazine/Pages/256303_CoverStory.aspx

- โสภณ พรโชคชัย. (2560). แก้อัปัญหา “คนเร่ร่อน” ง่ายนิดเดียว. สืบค้นเมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2563 จาก: <http://www.lokwannee.com/web2013/?p=264705>
- อนรรฆ พิทักษ์ธานิน. (2551). เสี่ยงสะท้อนถึง “พ.ร.บ. คนขอทาน พ.ศ. ...”. กรุงเทพฯ: แผนงานสร้างเสริมสุขภาพคนพิการในสังคมไทย.
- อาแว มะแส. (2558). การส่งเสริมการดำรงชีพอย่างยั่งยืนในชนบทด้วยการพัฒนา **พื้นฐานชุมชน**. วารสารพัฒนาสังคม, 17(1), 89 – 110.
- อุมาภรณ์ ผ่องจิตต์. (2561). แนวทางการพัฒนา “ธัญบุรีโมเดล” เพื่อคุ้มครองช่วยเหลือ **คนไร้ที่พึ่ง ผู้ทำการขอทาน ศึกษากรณี สถานคุ้มครองคนไร้ที่พึ่งชายธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี**. สืบค้นเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2563 จาก: http://www.dsdw2016.dsdw.go.th/doc_pr/2018095143324.pdf
- Anthony Bebbington. (1999). **Capitals and Capabilities: A Framework for Analyzing Peasant Viability, Rural Livelihoods and Poverty**. Journal of World Development, 27(12), 2021 – 2044.
- BLT Bangkok. (2560). **คนเร่ร่อนเพิ่ม ผลสะท้อนความเหลื่อมล้ำทางสังคม**. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2563 จาก: <https://www.bltbangkok.com/news/3977/>
- Karin Zelano. (2019). **Vulnerability and deviance: individual reasoning about the proposal to ban begging in Sweden**. Journal of Urban Research & Practice, 12(4), 372 – 391.
- Stuart Waiton. (2008). **The politics of antisocial behaviour: amoral panics**. Retrived March 10, 2020, from: <https://books.google.co.th/books?id=H-cOSAqAAQBAJ>